

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali İŞİK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 23 • SAYI: 33
25 Aralık 2024 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

[/akademiksayfalar](#)

www.merhabahaber.com

CENGİZ HAN'IN TOPRAKLARI MOĞOLİSTAN -2-

MOĞOLİSTAN'DA TÜRK İZLERİ

Bildiğiniz gibi coğrafi olarak Moğolistan çok büyük bir ülke olduğu için iki haftada her yeri gezmek pek mümkün değil. Dolayısıyla karayolu ulaşımının da sıkıntılı olduğu Moğolistan'ın ancak önemli bölgelerini gezebildik. Tabii bu gezdiğimiz yerler de çoğunlukla Türk tarihiyle ilgili yerlerdi. Kısa sürede görebildiğimiz yerleri ve bu eserler hakkındaki gözlemlerimizi sizlere aktarmaya çalışacağız. Öncelikle Moğolistan'da bizleri ilgilendiren en önemli yer olan Orhun Abideleri'nden başlayalım.

ORHUN ABİDELERİ: Orhun Abideleri, Karakurum şehrine 50 km uzaklıkta bulunuyor. Abideler Türk adının geçtiği ilk Türkçe metin olma özelliğini taşıyor. Orhun Abideleri, Göktürk döneminden kalma kitabelerdir. Göktürkler, milattan önceki asırlarda Hunlar tarafından kurulup değişen sülaleler ve boylar idaresinde devam eden gelen Asya'daki büyük Türk devletinin 6. asırla 8. asır arasındaki döneminde hüküm sürmüştür. Orhun Abideleri, Bilge Kağan devrine aittir. Kül Tiğın Abidesi'ni ağabeyi Bilge Kağan 732 yılında diktirmiş. Bilge Kağan Abidesi'ni ölümünden bir yıl sonra 735 yılında kendi oğlu olan kağan

diktirmiş. Tonyukuk Abidesi ise 720-725 yılları arasında kendisi tarafından dikilmiştir. Tonyukuk Abidesi, Bilge Kağan ve Kül Tiğın Abidelerinin 360 km doğusunda yer alıyor. Daha önce dikiltikleri alanda yatık vaziyette duran Bilge Kağan ve Kül Tiğın Abideleri şu anda, 2001 yılında TİKA iş birliğiyle yaptırılan Orhun Anıtları Müzesi'nde sergileniyor. Müzede o bölgede bulunan daha başka eserler de bulunuyor. Abidelerin yer aldığı alanlara asıllarına uygun olarak yapılan kopyaları dikilmiştir.

T O N Y U K U K ABİDELERİ:

Göktürk döneminde dikilen Tonyukuk Abideleri, Ulanbator'un Nalayh ilçesinde Orhun Nehri vadisinde bulunuyor. Türk tarihinin en eski yazılı belgelerinden olan Tonyukuk Abideleri, II. Göktürk Kağanlığı

döneminin büyük veziri ve kumandanı Bilge Tonyukuk'un ölümünden önce bizzat kendisi tarafından diktirilen dört cephele iki anıttan oluşuyor. Abideler 1897 yılında botanikbilimci Yelizaveta Klements tarafından bulunmuş. Abideler açık alanda yer aldığı ve yeterince korunamadığı için büyük ölçüde tahrip olmuş. Abidelerde Göktürk dönemine ait tarihî olaylar, Türklerin savaş takdikleri, bağımsızlık mücadelesi için verilen savaşlar, Bilge Tonyu-

Ahmet KUŞ

kuk'un Türk milleti için verdiği mücadeleler anlatılıyor. Abideler, şu anda anıtların dikili olduğu alanda müze inşaatı devam ettiği için TİKA'ya ait bir depoda muhafaza ediliyor. Müze inşaatı bittiği zaman abideler daha önce dikili oldukları alana taşınacak ve ziyaretçiler müzede bu anıtları görebilecekler. TİKA tarafından yaptırılan müzenin temeli 2022 yılının sonunda atılmıştı. Tonyukuk Anıtları Müzesi muhtemelen 2024 yılının sonunda ziyarete açılacak.

SHATAR CHULUU ANIT ALANI: Shatar chuluu Anıt Alanı Bayanhongor eyaletinin Erdenetsogt soum bölgesinde bulunuyor. Alanda yer alan devasa taş anıtlar ve geyik resim-

li taş anıtlar M.Ö. 3-1. yüzyıla; tümülüsler, kare ve yuvarlak mezarlar ve Türk balbaları Göktürkler dönemine (6-8. yüzyıl) tarihlendiriliyor. Shatar chuluu Anıt Alanı, Moğolistan'daki en dikkat çekici bölgelerden biridir. Oldukça geniş bir araziye yayılan heykellerin hepsi ayrı bir sanat harikası. Alanda bağdaş kurup oturan, ayakta duran, elinde kadeh bulunan erkek ve kadın heykelleri dikkat çekiyor. Erkekler her zaman olduğu gibi Türklerle has bıyıklarıyla tasvir edilmiş. Alanın her köşesine serpiştirilen keçi, deve, kaplumbağa, at, koç, koyun gibi hayvan heykelleri de usta işi eserler. Ayrıca alanda az sayıda mezar anıtı ve geyikli taş da bulunuyor.

Kartal Eğitimcileri

BAATAR HAIRHAN KAYA RESİMLERİ: Baatar Hairhan kaya resimleri Hovd şehir merkezine 8 km mesafede bulunuyor. Gece Hovd'da konakladıktan sonra sabah birkaç kişiye sorarak kaya resimlerinin bulunduğu tepeyi kolayca bulduk. Kaya resimleri genellikle dağların aynı tarafında, çizime elverişli olan düz yüzeyli kayalıklar üzerinde yer

Orhun Abideleri

alıyor. Tepenin yamaçlarında yer yer çölleşme sebebiyle ince kumluk alanlar oluşmuş. Kaya resimleri dağın şehri gören yamacında değil de diğer tarafında bulunuyor. Yüzeyi düzgün olan kahverengi kayalara dağ keçisi, koç, koyun, keçi, geyik, avlanan insanlar gibi çeşitli resimler çizilmiş. Kaya resimlerinin hangi amaçla çizildiğini bilmiyoruz ama bu bölgedeki resimler çoğunlukla birbirine benziyor. Her ne kadar Baatar Hairhan kaya resimlerinin ne zaman yapıldığını kesin olarak bilmesek de tarihçiler bu bölgedeki kaya resimlerinin çoğunluğunun Türkler tarafından yapıldığını söylüyorlar.

BUGUT KİTABESİ: Arhangay Aymag şehrindeki Çeçerleg Müzesi'nde sergilenmekte olan Bugut Kitabesi, Türk tarihi açısından önemli anıtlardan biridir. Birinci Türk Kağanlığı dönemine ait olan Bugut Kitabesi 1956 yılında Moğol bilim adamı Ts. Dorjsüren tarafından Arhangay Aymag'daki Bayn Tsagaan Gol (Kutsal Beyaz Göl) civarında yer alan Bugut Dağı'nın 10 km doğusunda bulunmuş. Anıt, kaplumbağa kaidesiyle birlikte bir anıt mezar alanında yapılan kazı sonucunda toprak altından çıkarılarak müzeye taşınmış. Müzenin avlusunda sergilenmekte olan anıtın uzunluğu 198 cm, genişliği 72 cm, eni 20 cm'dir. Hava koşullarından zarar görmemesi için anıtın üstü ahşap bir örtüyle kaplanmış. Kitabenin üç yü-

zünde de Soğdca metinler bulunuyor. Genel olarak kitabe de Tatpar Kağan ve oğlu Umna Kağan'ın kağanlıklarının meşruiyetinden ve Umna'nın, tahata çıktıktan kısa süre sonra kağanlığı teslim ettiği kuzeni Nivar Kağan ile birlikte babası Tatpar için tertip ettikleri cenaze merasiminden bahsediliyor. Kitabenin Tatpar Kağan'ın ölümünden hemen sonra 581-582 yılında dikildiği düşünülüyor. Bugut Kitabesi bugüne kadar tespit edilen Türk adının geçtiği en eski tarihli yazılı anıttır. Türk Kağanlığı'nı kurup yöneten kabilenin adı Çin kaynaklarında Aşina şeklinde geçmekteyken Bugut Kitabesi'nde bu ad Aşinas şeklinde geçiyor. Aşinas kelimesi Karabalğasun Kitabesi'nde de tespit edilmiş olup

Ösawa Takashi'ye göre Khor Asgat Kitabesi'nde de geçiyor. Anıtın bazı bölümleri tahrip olduğu için bu bölümler okunamayacak durumdadır.

DEVE TAŞLARI: Deve taşları adıyla bilinen anıtlar Orhun Vadisi'nin yakınında bulunuyor. Orhun Vadisi 2004 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine alındı. Vadi tarihî açıdan büyük bir öneme sahip. Uygur Kağanlığı ve Moğol İmparatorluğu'nun başkentleri Orhun Vadisi'nde bulunuyordu. Bu yüzden Orhun Vadisi Hun İmparatorluğu, Göktürk Kağanlığı, Uygur Kağanlığı ve Moğol İmparatorluğu'na ait arkeolojik kalıntılar, eski şehir ve yerleşim birimlerinin kalın-

Shatar Chuluu Anıt Alanı

tıları, yazılı ve dikili taşlar, mezarlar ve Budist tapınaklarının bulunduğu, çok sayıda tarihî bilgi içeren kültürel bir miras olarak kabul ediliyor. Geniş bir arazi içerisinde geçmişi Tunç Çağı'na (M.Ö. 3-1. yüzyıl) kadar uzanan geyik resimli taşlar ve kare mezarlar bulunuyor. Alanda yer alan bir geyik resimli taş Tunç ve Demir Çağlarına tarihlendirilmiş. Kare mezarların kenarlarındaki taşlarda bıçak, kalkan, yay gibi resimler bulunuyor. Ayrıca taşlardan birinde el ele tutuşmuş vaziyette 12 civarında in-

san resmi var. 1971 yılında kare mezarlarda yapılan arkeolojik kazılarda sığır ve koyun kemikleri, kemik eserler, bronz eserler ve çanak çömlek parçaları bulunmuş.

GOL MOD HUN KURGANLARI: Hun dönemine ait olan Gol Mod Mezarlığı Arhangay eyaletinin Öndör-Ulaan sum bölgesinde bulunuyor. Arhangay eyaleti Hunlar ve daha geç Türk kültürü açısından önemli bir bölgedir. Hun dönemine ait kurgan ve kaya resimlerinin çoğu bu eyalette yer alıyor. Gol Mod Mezarlığı

Bugut Kitabesi

2001 yılında keşfedilmiş. Bu bölgede aralarında 100 km mesafe bulunan Gol Mod 1 ve Gol Mod 2 adı verilen iki ayrı mezarlık var. Her iki mezarlıkta bulunan kurganların yapıları ve buluntuları benzer özellikler taşıyor. Bölgede internet erişimi olmadığı için kurganları bulmak ve kurganların bulunduğu alana ulaşmak biraz zor oldu. Moğolistan'ın çoğu bölgesinde olduğu gibi burada da yol sıkıntısı var ve bir noktadan sonra o yol da sona eriyor. Daha doğrusu kurganları definecilerden korumak için yol devlet tarafından kapatılmış. Zaten yol açık bile olsa ince çöl kumları ve ağaçlardan araçların ilerlemesi çok zor.

Mecburen araçları güvenli bir bir yere bırakıp yanımıza bolca su alıp kurganların bulunduğu alana doğru yürümeğe başladık. Arazi yapısı aynı olduğu için bölgede kaybolma ihtimali de var fakat yanımızda drone olduğu için en kötü ihtimalle havadan keşif yaparak araçları bıraktığımız bölgeye dönebiliriz. Galiba kurganlarda daha önce kaçak kazılar yapıldığı için yolu kapatmışlar. Ağaçlık ve kumlu alanda bir hayli yürüdükten sonra kurganların bulunduğu alana ulaştık. Geniş bir araziye yayılan bölgede irili ufaklı çok sayıda Hun dönemine ait kurgan bulunuyor. Kurganlardan bazıları kazılıp tekrar kapatılmış ama bazılarında henüz kazı

Gol Mod Hun Kurganları

yapılmamış. Keşfedilen en büyük boyutlu Hun kurganı olan 1 numaralı soylu mezarı da burada yer alıyor. Bu mezarda yapılan kazılarda kurban edilmiş hayvan kemikleri, at arabası parçaları, ince işçilikli koşum takımı parçaları da bulunmuş.

GURVAN MANDAL KAYA RESİMLERİ: Gurvan Mandal Dağı'ndaki kaya resimleri Bayanhongor vilayetinin Buutsagaan ilçesinde bulunuyor. Moğolistan'da çoğu bölgede olduğu gibi burada da internet erişim olmadığı için kaya resimlerinin yer aldığı Gurvan Mandal Dağı'nı çok zor bulduk. Birbirine benzeyen oldukça geniş bir bölgede saatlerce dolaştıktan sonra dağı ancak bulabildik. Bölgede yer yer hayvan sahiplerine ait çadır

dırlar bulunuyor ama yine de ortalıkta pek fazla insana rastlamak mümkün değil. Zaten rastladıklarımızın çoğu da kaya resimlerinin bulunduğu bölgeyi bilmiyor. Son olarak bir kaya üzerinde dürbünle sürüsünü gözetleyen bir Moğol çobana sorduk. Genç çoban Gurvan Mandal Dağı'na nasıl gideceğimizi tarif etti. Dağ bu bölgeden görünmesine rağmen yanına ulaşmamız yine saatlerce sürdü. Çünkü bir gün önce yağmur yağdığı için arazi yer yer çamurdu ve yol izleri bir yere kadar ulaştıktan sonra aniden sona eriyordu. Yanımızda bölgeyi iyi bilen TİKA Ulanbator ofisinde çalışan Serik Bey ve Prof. Dr. Kürşat Yıldırım hocamız olmasaydı bizim bu eserleri bulmamız çok zor olurdu. Güç de olsa dağı bulduk ve bir şeyler atıştırdık-

Gurvan Mandal Kaya Resimleri

tan sonra kaya resimlerini aramak için dağa doğru yürümeye başladık.

Küçük, orta ve büyük olmak üzere üç ayrı Gurvan Mandal Dağı bulunuyor. Bir süre küçük dağın yamaçlarında resimleri aradıktan sonra dağın doğuya bakan alt kısımlarında düz yüzeye sahip kayaların üzerinde resimleri gördük ama asıl resimler zirveye yakın bölgede bulunuyormuş. Kaya resimlerinin bulunduğu alanda bir de içerisinde Türk kelimesinin yer aldığı bir yazı bulunuyor. Buradaki yazı ve kaya resimleri bazı bilim adamları tarafından Göktürkler dönemine tarihlendirilmiş.

Yazının kenarlarında ve kaya resimlerinin etrafında çeşitli Türk boylarına ait damgalar var. Kayalara başta geyikler olmak üzere kurt, dağ keçisi, deve, koç, koyun gibi çeşitli hayvanlar ve ellerinde ok bulunan avcılar, savaşçılar resmedilmiş. Kayalara Orta Asya'ya özgü bir tür olan çift hörgüçlü develer de çizilmiş. Özellikle kayalar üzerine çizilen boy damgaları binlerce yıllık tarihimize ışık tutuyor. Çünkü burada bulunan damganın aynısı Sibirya'daki dağlarda da Anadolu'da da Kazakistan bozkırlarında da var. Bu da bir kültür devamlılığı ve bütünlüğünü gösteriyor.

Khar Bukh Harabeleri

JARGALANT ANIT ALANI: Jargalant Anıt Alanı, Arhangay eyaletinde bulunuyor. Düz bir arazi üzerinde farklı taşlardan yapılmış çok sayıda geyik resimli taş yer alıyor. Taşlar farklı yerlerden getirildiği için renkleri de farklı. Taşların ön, arka ve yan yüzeyleri geyik resimleriyle kaplı. Etrafında taş yığınları bulunan anıtlar toprağa dikilmiş. Alanda Tunç Çağı'na tarihlendirilen geyik resimli taşların yanı sıra yaklaşık 1400 civarında adak yapısı bulunuyor. Moğolistan'ın başka bölgelerinde de geyik resimli taşlar bulunuyor ama özellikle bu alanda yer alan bazı taşlar çok özgün örnekler.

KHAR BUKH HARABELERİ: Khar Bukh Harabeleri ya da Khadaasan Harabeleri

adıla biline antik şehir kalıntıları Bulgan şehrinin Dashinchilen soum merkezinin 12 km batısındaki Khar Bukh Nehri yakınında bulunuyor. Antik şehri kuşatan dış surlar yıkılsa da hâlen bazı binalar ayakta duruyor. Yapıldığı dönemde kalenin etrafında askerî amaçlarla kullanılan araziler bulunuyormuş. Kalenin bir Uygur sarayı olduğu biliniyor. Antik şehrin yakınına küçük bir müze açılmış ama müzede kayda değer eser yok. Muhtemelen buradan çıkarılan eserler başka müzelerle götürülmüş. Kalenin dış kısmında bir gözlem kulesini andıran yuvarlak bir yapı bulunuyor. Harabelere akşamüzeri ulaştığımız için ışık çok güzeldi fakat yüzümüze, kollarımıza, bacaklarımıza akın eden kü-

Sörtün Denj Anıt Alanı

çük sineklerden dolayı çok zor çekim yaptık.

ORDUBALIK ANTİK ŞEHİRİ: Ordu şehri anlamına gelen Ordubalık tarihte Karabalgasun adıyla da biliniyor. Antik şehir kalıntıları Moğolca kara şehir anlamına gelen Kharbalgas olarak adlandırılıyor. Ordubalık, Arhangay eyaletindeki Orhun Nehri'nin batı kıyısında, Harhorin (Karakurum) şehrinin 30 km kuzeybatısında yer alıyor. Ordubalık, Uygur Kağanlığı'nın başkentiydi. Şehir yıkılsa da surlar ve bazı yapı kalıntıları sağlam olarak günümüze ulaşmış. Karabalgasun, Türk tarihinde çok önemli bir şehirdir. Türkler tarafından kurulan ilk büyük şehir olmasının yanı sıra ilk kez bir Türk devletinin resmî din olarak bir inancı

(Manihaizm) kabul etmesine şahitlik etmiş. Antik şehirdeki saray kalıntısının yakınında üzerinde Uygurca, Soğdca ve Çince yazılar yer alan ve Karabalgasun Kitabesi adı verilen bir anıt bulunmuş. Karabalgasun Kitabesi, Uygur Kağanlığı ve Manihaizm tarihi çalışmaları açısından en önemli kaynaklardan biri olma özelliğini taşıyor. Kitabe 808-821 yılları arasında hüküm süren 8. Uygur kağanı dönemine aittir. Kitabenin bir parçası Ulanbatör'daki Cengiz Han Müzesi'nde sergilenirken, iki parçası Rusya'nın St. Petersburg şehrine götürülmüş. Karabalgasun Kitabesi'nde Uygur kağanının ve öncülerinin askerî başarılarıyla Manihaizm dine geçişlerine dair bilgiler yer alıyor.

Öngüt Anıt Alanı

SÖRTÜN DENJ ANIT

ALANI: Moğolistan'da diğer anıt alanları gibi Sörtün Denj Anıt Alanını da çok zor bulduk. Prof. Dr. Kürşat Yıldırım Hocamız bu anıt alanına daha önce gelmiş olmasına rağmen yine de bulmakta zorluk çektik çünkü burada da internet bağlantısı yoktu. Etrafta yaşayan kişiler anıt alanını tarif etmelerine rağmen yollar problemlili olduğu için arazide dolaşarak durduk. Bölgede bir hayli dolaştıktan sonra nihayet bir çobana sorduk ve alana ulaştık. Göktürk dönemine ait olan alanda 8-10 adet dikili taş bulunuyor. Geniş bir düzlükte yan yana dikilen bu taşların üzerine Türk boylarına ait damgalar da çizilmiş. Sıralı taşların ön kısmına dikilen

kısa balballar ise insan yüzü şeklinde tasarlanmış.

LEGENT TAİKHAR KAYA

KİTABESİ: Legent Taikhar Kaya Kitabesi, Arhangay eyaletinin Ikhtamir soum bölgesinde, Kuzey Tamir Nehri'nin kıyısında yer alıyor. Düz bir arazinin ortasında bulunan kayayı yerleşim birimlerine yakın olduğu için diğer yapılara göre daha kolay bulduk. Kaynaklarda 16 m yüksekliğindeki kaya üzerinde Türk, Uygur, Moğol, Tibet, Mançu ve Çince gibi dillerde yazılı çok sayıda kitabenin yer aldığı yazıyor ama kayanın üzerine yakın dönemde yazılar da yazıldığı için bahsedilen bu kitabeleri görmek mümkün olmadı. Bir vinç ile kayanın yakınına yaklaşırsa belki bu yazılardan

Karakurum Müzesi

bir kısmı görülebilir ama bizim böyle bir imkânımız olmadığı için sadece kayayı görüntülemekle yetindik. Kayanın üst kısımlarını dron ile taramamıza rağmen herhangi bir kitabeye rastlamadık. Tarihi öneminin yanı sıra Taikhar kayasıyla ilgili halk arasında çeşitli efsaneler de anlatılıyor.

ÖNGÜT ANIT ALANI:

Öngüt Anıt Alanı, Hustai Millî Parkı içerisinde yer alıyor. Alan, Töv Aymag şehrine bağlı Altanbulag sum sınırları içerisinde, Tuul Nehri'nin kuzeyinde, Öngöt Dağı civarında geniş bir düzlükte bulunuyor. Anıt alanı 1891 yılında tespit edilmiş ve burada bir de arkeolojik kazı yapılmış. Arazide yer alan heykel ve taşların üzerine Türk boylarına ait damgalar resmedilmiş. Bir adet koç, bir adet aslan ve 20-25 civarında insan heykelini barındıran Öngöt Anıt Alanı, 2000 m'lik yol boyunca sıra sıra devam eden balballarıyla, sanduka taşlarında yer alan motif ve damgalarıyla hem yapıldığı dönem hem de Türk mezar geleneği hakkında kıymetli bilgiler sunuyor. Öngöt Anıt Alanı, içindeki eserlerin şekil özellikleri, yapım teknikleri açısından I. Göktürk Kağanlığı dönemini yansıtıyor. Alandaki sunak masasının sanduka taşlarında bulunan damgalar da bunu açık biçimde destekliyor. Tarih boyunca halı, kilim, bıçak, kama gibi eşyalara, mezar taşı ve heykellere işlenen damgalar Türk boylarının en

önemli ortak kodları arasında yer alıyor. Ticari ve kültürel etkileşim gibi boylar arası ve kültürler arası ilişkilerde yazının yanı sıra kullanılan damgalardan hareketle Türk boylarının yaşadığı coğrafyayı tespit etmek mümkün. Damgalar aynı zamanda Türk boylarının yaşam biçimleri, inanç sistemleri ve estetik anlayışlarına dair bilgileri geçmişten günümüze taşıma işlevi de görüyor.

ZAGAL BAATAR KURGANI:

Moğolistan'da bulunan Türk dönemine ait kurganlardan biri de Altay Dağları'nın güney eteklerindeki Zagal Baatar kurganıdır. Hovd eyaletinin Darvi sum şehrinin yaklaşık 25 km güneydoğusunda yer alan kurganı Moğollar, Tall Ovoo olarak adlandırıyor. Kurganın yüksekliği yaklaşık 11 m, çapı ise 70 m civarındadır. Bölge halkı kurganın bir savaşçıya ait olduğuna inanıyor. Kurganda yapılan kazılarda at ve koyun kemiklerine rastlanmıştır. Bu kurganın yaklaşık 200 km kuzeybatısında Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Cingil yakınlarında, Moğolistan sınırına doğru Çağangol adı verilen mevkiide aynı ölçülerde bir kurgan daha bulunuyor. Muhtemelen bu kurganlar Altay Dağları'nın güney eteklerine has bir üslup olmalıdır. Arkeologlar bu kurganı Geç Bronz Çağı ve Erken Demir Çağı'na tarihlendiriyor.

KARAKURUM MÜZESİ:

Karakurum, Moğolistan İm-

paratorluğu'nun 13. yüzyıldaki başkentidir. Karakurum günümüzde Harhorin adıyla bilinmekte olup Övörkhangay iline bağlıdır. Karakurum Müzesi'nin inşaatı 2007 yılında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı ve Moğolistan Hükümeti'nin iş birliğiyle başlamış. 2011 yılında ziyarete açılan müzede Moğol tarihine ait eserlerin yanı sıra Türk tarihine ait çok sayıda eser de bulunuyor. Müzede sergilenen eserler arasında özellikle Türk tarihiyle ilgili olarak Hun ve Uygur dönemlerine ait objeler dikkat çekici. Müzede yer alan eserler Karakurum harabeleri ve yakın çevredeki arkeolojik alanlarda yapılan kazılarda elde edilmiş.

CENGİZ HAN MÜZESİ:

Ulanbator'da bulunan Cengiz Han Müzesi, Türk tarihi açısından Moğolistan'daki en önemli müzedir. Uluslararası standartlarda inşa edilen ve 9 kattan oluşan müze Ekim 2022 tarihinde ziyarete açıldı. Müzede geçici ve kalıcı sergilere ayrılan Eski Devletler, Büyük Moğolistan, Moğol İmparatorluğu, Cengiz Han'ın Kraları ve Soyluları, Dünya ve Moğollar gibi 9 ayrı salonun yanı sıra bir sergi ve restorasyon laboratuvarı, iki eğitim salonu, kütüphane, mini sinema ve Gümüş Ağaç Salonu da bulunuyor. Moğolistan'da yapılan arkeolojik kazılar sırasında elde edilen Saka, Göktürk, Hun, Uygur dönemlerine ait eserlerin orijinaleri bu müze-

de sergileniyor. Türk kurganlarından çıkarılan en nadide parçalar da burada yer alıyor. Girişte bilet alırken fotoğraf çekeceğinizi belirtirseniz ek ücret karşılığında bir yaka kartı veriyorlar ve bu kartı takarak müzede flaş ve tripot kullanmadan fotoğraf çekebiliyorsunuz.

“HER MOĞOLUN KENDİNE AİT BİR YOLU VAR”

Moğolistan ilginç coğrafyasıyla, renkli insanlarıyla ve köklü tarihî geçmişiyle gezilmeye, görülmeye değer bir ülke... Özellikle Türk tarihinden izler taşıdığı için daha da çok ilgiyi hak ediyor. Çetin arazi şartları sebebiyle gezmek zor olsa da Moğolistan biz Türkler için her türlü zahmete katlanmaya değer bir ülke. Çünkü köklerimiz, ecdadımızın ayak izleri bu topraklarda... Moğolistan'da kuşkusuz en büyük meselelerden biri ulaşım. Şehirleri birbirine bağlayan asfalt yollar olmasına rağmen kırsal bölgeler yol açısından oldukça sıkıntılı. Gerçi asfalt yolların da çoğu bakım-sız ve dar olduğu için güvenli ve konforlu yolculuk yapmak çok güç. Kırsal bölgelere giderken tabanı yüksek arazi araçlarını tercih etmekte fayda var. Yol yok dediğimize bakmayın, çoğu zaman aynı bölgeye ulaşan birkaç alternatif toprak yol var ama bu yollar araç gidiş gelişleriyle kendiliğinden oluştuğu için bunlara da pek yol

demek mümkün değil. Kırsal alanlarda aynı yere giden birden fazla yolun bulunması Türkler arasında bir latifeye de yol açmış. Orada yaşayan Türkler bu durumu “Her Moğolun kendine ait bir yolu var” diyerek anlatıyorlar. Moğolistan’ın kırsal bölgelerinde öyle yerler var ki saatlerce gittikten sonra bir yere varınca yol kendiliğinden bitiveriyor ve aracınızı araziye sürüp alternatif bir yola ulaşana kadar ilerlemek zorunda kalıyorsunuz.

Genellikle yerleşim birimleri haricinde internet erişimi olmadığı için yön bulmanız da

zor. Onun için Moğolistan’ı bir tur şirketi vasıtasıyla ya da iyi bir rehberle gezmek daha isabetli bir tercih olur. Bu yolculuklar sırasında uçsuz bucaksız steplerde en çok gördüğünüz şey ise at, deve, sığır, koyun, keçi sürüleri, yurtlar (çadırlar), at ya da motosiklet üstünde hayvaların peşinde koşturan çobanlar olacak. Tarım yapılabilen topraklar sınırlı olduğu için Moğolistan kırsallarında ekonomik hayat hayvancılık üzerine kurulmuş. Bu bölgelerde insanlar genellikle asırlar öncesinde olduğu gibi göçebe hayat yaşıyorlar.

Kırsalda yol yok ama yol

Bir Moğol Çoban

olan şehirlerde de başka sorunlar var. Örneğin başkent Ulanbator'da yol var ama trafik yoğunluğundan dolayı yarım saatlik mesafeyi 1-1,5 saatte ancak gidebiliyorsunuz. Hatta bu süre mesai başlangıcı ya da bitiş zamanlarına denk geldiği zaman daha da uzayabiliyor. Moğolistan yollarında sağdan direksiyonlu araçlara rastlarsanız sakın şaşırmayın çünkü trafik normalde sağdan akıyor ama ülkede hem soldan direksiyonlu hem de sağdan direksiyonlu araçlar trafiğe çıkabiliyor. Moğollar sağdan direksiyonlu araçları yurt dışından daha ucuz fiyata getirebildikleri için ülkede böyle bir karmaşa ortaya çıkmış. Ulan-

bator'da trafik yoğunluğu hat safhada olduğu için özellikle randevulu bir buluşmaya ya da havaalanına gidecekseniz saatler öncesinden yola çıkmamızda fayda var.

Buna benzer daha başka sorunlar olsa da Moğolistan gerek eşsiz coğrafyası gerekse tarihî eserleriyle gezilmeye değer bir ülke. Gezmeye, yeni yerler tanımaya meraklıysanız Moğolistan'ı da gezi planlarınızın ilk sırasına yazın. Moğolistan belki çeşitli zorlukları olan bir ülke ama yine de Türk tarihinin önemli izlerini barındıran böylesine güzel bir ülke için her şeye katlanmaya değer...

Karlı Dağlar

